

ŁACIŃSKA POLIFONIA WOKALNA XVI WIEKU

Unia personalna Litwy z Polską (1447-1492)

1466

1526

Kazimierz IV Jagiellończyk (rzady: 1447–1492):

- nieprzeciętny przywódca, wygrywał z papieżem i Krzyżakami,
- dzięki niemu Jagiellonowie rządili dużą częścią Europy (państwo rozrosło się do rozmiaru ponad 1 000 000 km kw.)
- kronikarz [Jan Długosz](#);
- humanista [Filip Kallimach](#) (**Filippo Buonaccorsi**: na dworze Jagiellonów 1470-1496).
- **Wit Stwos** (**Wit Stosz**; niem. **Veit Stoß**) (1448-1533): w Polsce **1477-1496**.

KAPELA KRÓLEWSKA:

- (1) **Zygmunt I Stary** (1467/**1506-1548**) – 42 lata rządów
- (2) **Zygmunt II August** (1520/**1548-1572**) – 24 lata rządów
Henryk Walezy, fr. *Henri de Valois* (1573–1574) → **Henryk III** Francja
- (3) **Stefan Batory** (1533/**1576-1586**) – 10 lat rządów

Zygmunt II August: ok. 200 muzyków. Kapelą kieruje **kapelista** (*magister cappellae*):

Jan Wierzbkowski (kapelmista: 1543-1554)

Jerzy Jasińczyc/Jazwicz (kapelmista: 1561-1572)

Krzysztof Klabon (kapelmista: 1576-1612)

[illegible]

ANTECEDENCJE (XV/XVI): „wielka niewiadoma”

ŹRÓDŁA (niemal brak):

1470:.... „śpiwnik krakowski”: Kraków: **Kj 8a** (Piotr z Grudziadza, John Plummer)

.....

- wyjątkowe ubóstwo materiału; nie odpowiada ani randze, ani znaczeniu hist. tego kompozyt.

(5) źródła muzyczne w PL.

Łącznie w PL: 6 komp., w tym 5 nieznanymi z innych źródeł.

~~~~~

- Wacław z Szamotuł, M.Gomółka, Cyprian Bazylik i in.

(2) TW. O CECHACH LOKALNYCH, MAŁO AMBITNA

- Kapela Rorantystów

(2) TW. O CECHACH LOKALNYCH, MAŁO AMBITNA

I poł. XVI w.: Reperuar sygnowany -- kompozycje teoretyków:

Jerzy Liban z Legnicy (1464-1546): filolog UJ: „homo trilinguis” (łac., greka, hebr.),
retoryka.

Tw.: <http://culture.pl/pl/tworca/jerzy-liban-jerzy-liban-z-legnicy>

- traktaty łac.
- liczne opr. *Magnificat* (frag., przykłady w traktatach).
- 4 –gł. antyfony *Ortus de Polonia*,

Tekst utworu:

Ortus de Polónia Stanislaus
studia legit puerilia studiósá mente.
Tandem Christi vérnula
sublimátus ínfula
fit virtútum fórmula Dómino favénite.
Alleluia.

Tłumaczenie:

Pochodzący z Polski Stanisław
pilnie studiował w młodości.
A w końcu wywyższony jako sługa Chrystusa do
godności biskupiej,
z Bożą pomocą stał się wzorem cnót.
Alleluja.

- równo-nutowy c.f. w tenorze,
  - przewaga ncn,
  - rysy konserwat.: wpływy niem, brak niderl.
- http://sanctus.com.pl/szczegoly/2658/liban_jerzy_z_legnicy_opera_omnia_cd
<http://www.youtube.com/watch?v=8O27FkFliOU> – monodia, Bornus
<http://www.warownia.pl/D-Bibl/X1Bib.php?s=Spismid1x> – elektr.

Discantus [Alto]
Altus [Tenore]
Tenor [Basso I]
Contratenor [Basso II]

Or - tus de Po - lo -
Or - tus de Po - lo -
Or - tus de Po - lo -
Or - tus de Po - lo -

- nia Sta - ni - sla -
- nia Sta - ni - sla -
- nia Sta - ni - sla -
- nia Sta - ni - sla -

- us stu - di - a
- us stu - di - a
- us stu - di - a
- us stu - di - a

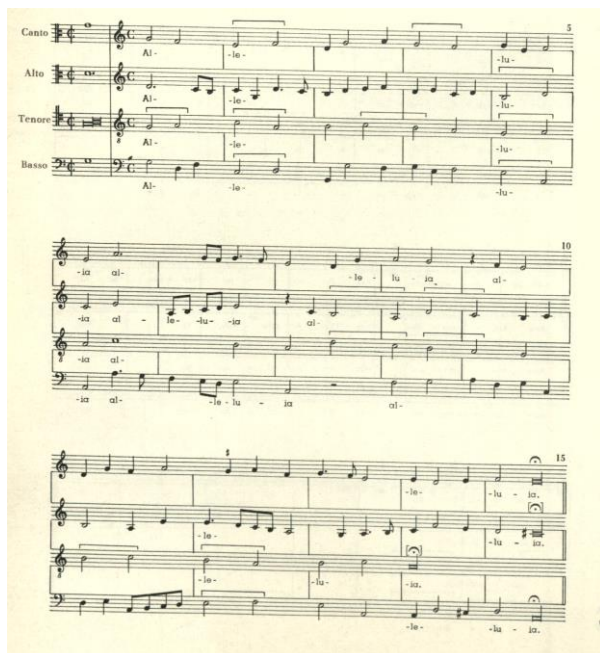
Or- -tus de Po- -lo- -ni- -a Sta- -ni- -sla- -us stu- -di- -a
 le- -git pu- -e- -ri- -li- -a stu- -di- -o- -sa men- -te.
 Tan- -dem Chris- -ti ver- -nu- -la sub- -li- -ma- -tus in- -fu- -la
 fit vir- -tu- -tum for- -mu- -la Do- -mi- -no fa- -ven- -te -. Al- -le- -lu- -ia.

12. a) *Ortus de Polonia*. Antyfony z historii o św. Stanisławie z rękopisu z XV w.
 w Österreichische Nationalbibliothek w Wiedniu sygn. Cod. 1765, opr. Jerzy Morawski:
Musica Antiqua Polonica. Antologia. Średniowiecze. 1. Kraków 1973.

Or- -tus de Po- -lo- -ni- -a
 Or- -tus de Po- -lo- -ni- -a
 Or- -tus de Po- -lo- -ni- -a
 Or- -tus de Po- -lo- -ni- -a
 Sta- -ni- -sla- -us stu- -di- -a le- -git pu-
 Sta- -ni- -sla- -us stu- -di- -a le- -git pu-
 Sta- -ni- -sla- -us stu- -di- -a le- -git pu-
 Sta- -ni- -sla- -us stu- -di- -a le- -git pu-

.....

Sebastian. z Felsztyna (1480-1536): 3 komp. 4-gł. maryjne (propria mszalne):
Alleluja, felix es Sacrae Virgo Maria,
Virgini Mariae laudes,
Alleluja, ave Maria => nuty:

http://www.youtube.com/watch?v=U_htjuvXwg0

<http://www.youtube.com/watch?v=pUmEn75aA3g>

Rysy konserwat.:

- równonutowy c.f. w T (bez pauz), jedynie sporadyczne imitacje 2-gł., || 5 i 8,
- brak wpływów niderl. (nie uczeń **Fincka!**).

OG.: ich tw. nie odpowiada kryteriom stylu m-nar., jest to konserwat., rzemieślnicza technika cf, oparta na wzorach niem.

REPERTUAR ANONIMOWY: Ms BOZ 1115 (1533-1535):

- 4 anon. motety, kopista: **Maciej z Warszawy**
- *redictae*.

KAPELA RORANTYSTÓW: męski zespół wokalny

Fundacja Zygmunta Starego (1506-1548) w **1540**, powołana dla kultuwow. muz. relig. w Kaplicy Zygmuntowskiej; **kapela rorantystów działała od 1543** (= 1543 zm. Kopernik).

- **druga** kapela po kapeli dworskiej, królewskiej;
- dawniej uważana była za reprezentatywny zespół renesans. w PL.
- rep. obszerny, ale nie reprezentatywny dla PL = losowy przypadek zachowania się bogatej dokumentacji (Kraków);

Zygmunt I Stary ([Lucas Cranach](#)) --- drzeworyt [A. Dürera](#) (1515).

Małżeństwa:

(1) Zygmunt I Stary & Barbara Zápolya (1495-1515)

(2) Zygmunt I Stary & [Bona Sforza d'Aragona](#) (1518-1556; zm. 1557 w Bari)

Nagrobek króla [Zygmunta Starego](#) w *Kaplicy Zygmuntowskiej*.

Zygmunt I Stary był wybitnym mecenasem sztuki: bardzo wczesne wprowadzenie sztuki renesansowej do Polski, wyprzedziła w tym względzie inne kraje europejskie.

Za jego rządów przebudowano [Zamek Królewski na Wawelu](#), na którym znajduje się największy renesansowy dziedziniec w Europie, ufundowana przez niego [Kaplica Zygmuntowska](#): "perła tokańskiego renesansu na północ od Alp".

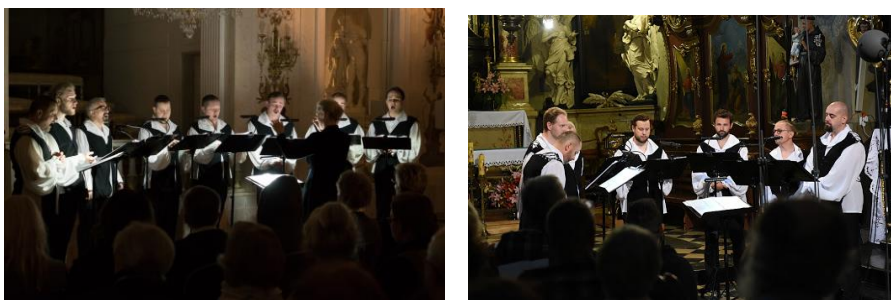
Kapela rorantystów:

- nazwa: **msze roratne**, codziennie w kaplicy Zygmuntowskiej na Wawelu.
- **Roraty, msza roratna** – pierwsza msza o wschodzie słońca w okresie adwentu.
- msza wotywna o Najświętszej Maryi Pannie.
- Nazwa: od introitu: zaczyna się od słów „**Rorate cæli desuper**” („Spuście rosę niebios”).
- char. elementem rorat jest zapalanie świecy, zwanej roratką (świecą roratną).

chorał: <https://www.youtube.com/watch?v=HPbCBwIskTM>

- **Kapela:** zespół męski złożony wyłącznie z **duchownych polskiego pochodzenia**,
- zobowiązanych (poza normalnymi zadaniami kapłańskimi) do wykonywania obowiązków muzycznych (co rzutowało na dobór i oprac. repert., bez sopranu).
- zespół **męski**: liczył **9 członków** właściwych oraz **kleryka**, kierowany przez prepozyta (=przełożonego).
- z czasem do tego składu dołączyło kilku zastępców, zwanych substytutami.
- pierwszym przełożonym (prepozyt) kapeli: **Mikołaj z Poznania** (zm. 1555);
Mikołaj z Poznania (zm. 1555);
Krzysztof Borek (1558-1570);
Stanisław Zajac z Pabianic (1574-1602); <https://um.pabianice.pl/artukul/110/453/zajac>
- przewinęło się ok. **50 śpiewaków**;
- zamieszkali w *Domu Katedralnym* (zwany także *Domem Rorantystów i Mansjonarzy*), a dochody na ich utrzymanie płynęły z **żup** wielickich i bocheńskich, **cia** krakowskiego i **dziesięcin** z podkrakowskich wsi.

Repertuar: **Zespół Męski Gregorianum** (istnieje od 2005 r., Warszawa).

- repertuar można odtworzyć na podstawie **Zach.** dokumentów i **rękopisów nutowych** (przechowywanych w Katedrze na Wawelu).
- dzieła komp. polskich i **obcych** (Lasso, Palestrina, Morales, Goudimel, Gombert, Victoria).

- rep. **ambitny**: wielogłosowe utwory na 4-5 głosów, ale:
- nie trad. **a voce piena** (SATB), lecz „głosów równych” (**a voci pari**: ATTB, TTBB),
- http://pl.wikipedia.org/wiki/Kapela_Rorantyst%C3%B3w
- CD **Gregorianum - Magnificat Primi Ton**:
- <http://wspieramkulture.pl/projekt/667-zapomniane-skarby-kapeli-rorantystow>
- <http://www.gregorianum.pl/rorantysci/> -

UTWORY SYGNOWANE **POLSKIE**:

Msze Borka i Szadka: z lat siedemdziesiątych XVI wieku.

Krzysztof Borek (zm. po 1573), ksiądz, początkowo muzyk dworski królowej **Bony**, później prepozyt rorantystów (niemoralne życie, epizod z kucharką).

Dwie msze **5-gł.** z c.f., ale przeimitowane:

1 - **Missa Te deum laudamus** (technika c.f.: rytmizowany): hymn pochwalny. Przeimitowanie (częściowe) + swobodna imitacja. Cykl **6-częściowy** (wyodrębnione „Benedictus”)

<https://www.youtube.com/watch?v=52FRz55TdMk&list=PLecnkiUGneinPuEzktlw404WyHlm7cQv&index=2> - Gregorianum

2 - **Missa a 5** (c.f.: niezidentyfikowany): pełne przeimitowanie! – Brak „Agnus Dei”.

3 – (anon.) spisany przez **Borka** **Missa Mater Matris** :

- parodia czy „aranż”? „ad imitationem”: → Josquin des Prez: **Missa Mater Patris** (= parodia motetu **Brumela**).

- kopista: **“Borek”**: brak 1 głosu.
- ingerencje “aranżera”: uzupełnianie fragm. 2-gł i 3-gł. do 4-głosu; wymiana głosów; skracanie (lub usunięcie) fragmentów końcowych (Benedictus, Agnus Dei III).
- podobnie w: **Pierre Ceroton**: *Missa ad imitatonem moduli*.

- w kapeli **królewskiej** 1569-1572, później w kapeli **rorantystów**,
- zaniedbywał obowiązki, niespłacone długi, pociąg do alkoholu.
- w 1578 został oskarżony o niemoralne życie....

Officium in ecclesia vocatur Breviarium Romanum

Irie elegiam kome e

leiam kome e

foe

Christe elegiam

chorale elegiam

Dies est laetitiae

Rit laetitiae

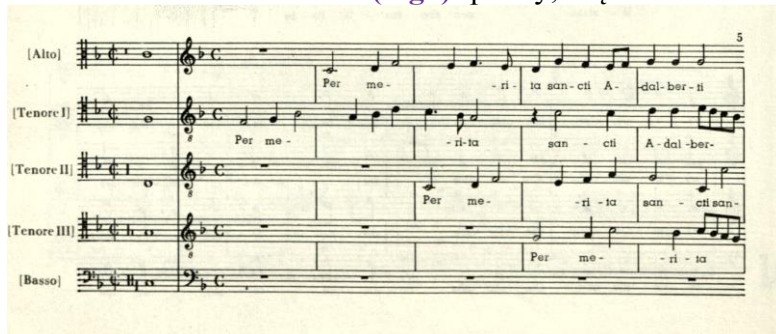
laetitiae

Christe elegiam

<https://www.youtube.com/watch?v=x6cQFdOJT-4> – Agnus (rekl.) Gregorianum

[illegible]

***Per merita sancti Adalberti* (5-gl.):** prosty, częściowo cf. równonutowy

<http://www.youtube.com/watch?v=9Wqa3F6nemY> – stare (Wrocław: Krukowski)

15. Marcin Paligonus: *Rorate caeli* z rękopiśmiennych ksiąg głosowych z Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej na Wawelu sygn. Kk I 1, opr. Elżbieta Głuszcz-Zwolińska w: MS.

[illegible]

- Mikołaj Zieleński

(3) Stefan Batory (1533/1576-1586) – 10 lat rządów

Zygmunt II August: ok. 200 muzyków (Polacy, Niemcy, Włosi).

Kapelą kieruje **kapelista** (*magister cappellae*):

Jan Wierzbkowski (kapelista: 1543-1554)

Jerzy Jasińczyc/Jazwicz (kapelista: 1561-1572)

Krzysztof Klabon (kapelista: 1576-1612)

.....
Wacław z Szamotuł (ok. 1526? - ok. 1560?).

CURRICULUM VITAE

ŹRÓDŁA LITERACKIE:

Stanisław Orzechowski, *Panegyricus nuptiarum*, Kraków 1553

Andrzej Trzecieski, *Silvarum liber primus*, Kraków 1568

Szymon Starowolski, *Scriptorum polonicorum Hekatontas*, Kraków 1625

Marcin Radziwiński, *Fastorum Studii Generalis ...* Kraków 1658 (rkp.)

- wg. Szymona Starowolskiego (1625): studiował prawo i matematykę:

- „od dzieciństwa oddany naukom wyzwolonym, najpierw w Poznaniu, później w Krakowie w Gimnazjum Głogowskim; pilnie przykładał się do literatury greckiej i rzymskiej, a wkrótce na uczelni jagiellońskiej opanował filozofię Arystotelesa, osiągając tytuł magistra”.

- „Gdyby losy pozwoliły mu żyć dłużej, z pewnością nie potrzebowaliby Polacy zazdrościć Włochom Palestriny, Lappiego, Viadany”.

1520-1526	urodzony w Szamotułach	
15??-15??	Szamotuły: nauka podstawowa [w szkole parafialnej?]	- hipoteza
15??-15??	Poznań, <i>Lubranscianum</i> (Kolegium Lubrańskiego)	- hipoteza
15??-1538??	Kraków, Gimnazjum <i>Glogoviano</i>	- hipoteza
1538??-1545??	Kraków, Akademia Jagiellońska	- hipoteza
1545?? -1547	sekretarz na dworze Hieronima Chodkiewicza, kasztelana trockiego, członka Litewskiej Rady Królewskiej;	- hipoteza

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE:

1547: tytuł „*componista*” na dworze Zygmunta Augusta (umowa spisana w Wilnie);

1549-1555: regularne wypłaty pensji; podróże: Wilno-Kraków-Piotrków-Wilno;

1553: Wacław przebywa w Krakowie (pod nieobecność króla);

1554: Parczów: dodatkowe wynagrodzenie za „*veriis musices mutetis*”;

1557: wypłata zaległej pensji (Wacław nie jest już zaliczany do dworu);

po 1555: związek Wacława z litewskim ośrodkiem protestanckim na dworze Radziwiłła;

1558: edycja w Brześciu Litewskim kancjonału *Pieśni Chwał Boskich*, zestawiony przez Jana Zarembe (zawiera utwory Wacława);

ok. 1560: Wacław umiera w wieku 34 lat (wg A. Trzecieskiego)

1547 Kraków: przyjęty na dwór Zygmunta Augusta (21 lat?) nie jako śpiewak, lecz jako nadworny **kompozytor** (*compositor cantus*), służył do 1555 (= 8 lat).

- nawiązał kontakt z przedstawicielami **reformacji**, przyjaźniąc się z poetą i sekretarzem królewskim **Andrzejem Trzecieskim** oraz **Cyprianem Bazylikiem**.

1555 Wilno: zostaje muzykiem na dworze księcia **Mikołaja Radziwiłła**, zwanego „Czarnym”), przywódcy *kalwinów litewskich* w Wilnie.

TWÓRCZOŚĆ W J. ŁACIŃSKIM:

Niezachowana (= inwentarz Jazwicza (1572))	Zachowana
- Offitia Vaczlavove 4 vocum - Offitia Vaczlavove 6 [vocum] - Msza Vaczlavova vocum 8 - Exclamacie i Lamentacje Vaczlavove [...] vocum 4 - Exclamacie drugie Vaczlavove [...] vocum 5	- <i>In te domine, speravi</i>, Norymberga 1554 - <i>Ego sum pastor bonus</i>, Norymberga 1563 - <i>Lamentationes Jeremiae, Exclamationes passionum</i>, Kraków 1553 - <i>Nunc scio vere</i> [intawolacja organ.], rkp. Warszawa 1590 (?)

TWÓRCZOŚĆ W J. POLSKIM:

- **osiem** 4-gł. pieśni: cztery z tekstem A. Trzecieckiego, trzy M. Reja, jeden Jakuba z Ilży(?);
- *Kancjonał Puławski* 1567: Psalm CXVI Wacława z nowym tekstem (i małymi zmianami muz.) podpisany „Diakon Grzegorz zakonnik” (= recepcja);
- **monodie:** *Dziękowanie po jedzeniu*, sygnowana VS - niemiecka pieśń świecka *Mein frewd* (*Locheimer Liederbuch*, 1450), późniejsza kontrafaktura z tekstem *Ave rubens rosa*, później z tekstem *Herr Christ* (ze śpiewnika protestanckiego Johanna Waltera, 1524), później z trzema różnymi tekstami polskimi.

TWÓRCZOŚĆ POETYCKA:

- 1539: poemat *In nuptiis serenissimi* (*Poema gratulatorium* na wesele Elżbiety Zapolia (Venceslaus Shamotulinus, drukarnia **Unglera**) - zaginiony
- 1540: poemat *In nativitate...* (drukarnia **Vietora**) - zaginiony
- 1543: poemat *In nuptiis Serenissimi...* (drukarnia **Unglera**) - zaginiony
- 1545: poemat *In funere Serenissimi... carmen lugubre*** (druk **Unglera**, dedykacja dla M. Radziwiłła)
- 1551: poemat *Quid peregrina*** (w: *Kronika wszytkiego świata Marcina Bielskiego, 1551*): wiersz rekomendacyjny.
- 1553: poemat *Carmen nuncupatorium*** dla Zygmunta Augusta (w: *Lamentationes 1553*, księga tenorowa): dedykacja królowi Zygmuntowi Augustowi w formie długiego poematu.

TWÓRCZOŚĆ MUZYCZNA:

- prawdziwy talent: asymilacja stylu niderl. o orientacji włoskiej (Willaert, Cipriano de Rore).
- tw. łac. zach. w całości: tylko 3 motety:

In te Domine speravi, WDMP 9 (Norymberga 1554, RISM B.I:199):

1564

Tenor, karty / leaves / Blätter / folia m3v-m4r: 15,5 x 19,5 cm

In: [Thesaurus] Thesauri musici tomus quintus, et ultimus [...] Quatuor vocum. Noribergae, excudebant Johannes Montanus, et Ulricus Neuberus, 1564. 4° quer. D, A, T, B, BUWr: 51412 Muz.

WACŁAW Z SZAMOTUŁ (cał 1560)

IN TE DOMINE SPERAVI

5

10

15

20

FIN - 1128

Appendix XIV.4

385

XIV.4 Anon. (Wacław of Szamotuly?), 'Fabricii' [mass], Gloria. Kk I.4, item 13

5

- utwór b. obszerny, **przeimitowany**, pełnia brzmienia, wydzielanie sektorów głosowych, bogate środki kontrapunkt., ekspozycja nadkompletna.
- wzorzec post-Josquinowski: **Adrian Willaert, Cipriano de Rore.**
- zdradza zainteresowanie spekulacjami matemat/proporcjami:
prima pars i *secunda pars* trwają po 77 breves, mimo różnicy w długości tekstu (symbolika liczby 7: symbol przebaczenia grzechów).
- związki słowno-muzyczne: zmiana faktury wywołująca wrażenie przyspieszenia na „*accelera*”, *commixtio tonorum*

Anonim: Missa In te Domine speravi – 1560? (nie: Jan Fabrycy z Żywca w 1630):
 - msza paroda (brak 1 głosu: alt)

Ego sum pastor bonus, MDK (Norymberga 1564 [Lasso *Timor et tremor*, RISM B.I:248):
 mniej skomplikowany, słabszy, ale o charakter dramatycznym, wyraźne rozplanowanie napięć, powtarzanie ważniejszych fragm. tekstu, po każdym większym fragmencie interpolacja słowa **alleluja**, co nadaje jasności i przejrzystości całości.

<https://www.youtube.com/watch?v=RO4pURt3r2o&list=PL0cMHxW39IW42tws6Mpro8HP4IssDnOXV&index=8>

Nunc scio vere, MS, tylko w intawolacji organ. (zmieniają kształt wokalnie koncypowanego dzieła): **tabulatura Polińskiego/Zamkowa** z 1590 („Mała tabulatura warszawska”, zagin. 1944 z BN). -- Motet tenorowy?

... ***Pasje i Lamentacje Jeremiasza***, wyd. w Krakowie 1553 (wyk. podczas wielkiego tygodnia (ciemna Jutrznia). → Superius i Tenor (Ratyżbona, Monachium) + fragm. Alt i Bas (Gniezno):

<https://www.youtube.com/watch?v=IdchhVi0TOw>

PIEŚNI REFORMACYJNE

Christe qui lux es & dies: Kryste, dniu naszej światłości:

KALWINIZM:

Litwa → Mikołaj Krzysztof Radziwiłł, zwany Czarnym (1515-1565)

- twórca potęgi litewskiego rodu Radziwiłłów, jedna z najważniejszych osób w ówczesnej Rzeczypospolitej.
- wojewoda wileński, marszałek wielki litewski i kanclerz wielki litewski.
- otrzymał staranne wykształcenie w Wittenberdze.
- przeszedł na **luteranizm**, a potem zainteresował się nauką **Jana Kalwina**, z którym prowadził korespondencję (→ **kalwinizm**).
- propagator reformacji: fundował zbory i szkoły, odbierając dobra Kościołowi kat.
- zakładał drukarnie, wspierał innych działaczy **reformacyjnych**.
- jego pozycję umacniało (powszechnie potępiane) małżeństwo **Barbary Radziwiłłówny**, której był **bratem stryjecznym**, z królem Zygmuntem Augustem.

8 pieśni reformacyjnych 4-gł.: w stylu kancjonałów **Johannesa Waltera**:

- prosta, akordowa faktura, tylko niektóre wykraczają poza ramy tego stylu (*Już się zmierzcha*).

- **związki słowno-muzyczne**: trójmiar mocno zaburzający metrum do słów „Podburza lud”, skok oktawy w górę na słowach „a na górze” (*Psalm XIV*).

1. *Modlitwa, gdy dzieci spać idą: Już się zmierzcha*, pieśń 4-głosowa do słów **Andrzeja Trzecieckiego** oznaczona monogramem S. W.; zamieszczona była w dziś już nieistniejącej edycji Łazarza Andrysowicza, wydanej w Krakowie przed 1556, znanej dziś jedynie z kopii dziewiętnastowiecznej.
https://www.youtube.com/watch?v=B1Ga2KbiclQ&list=PLPh8_6WiUoxfz2YQ7srSxpWbcbfSHNMxoT&index=11
2. *Powszechna spowiedź: Ach, mój niebieski Panie*, pieśń 4-głosowa do słów **Trzecieckiego**; zamieszczona w edycji Łazarza Andrysowicza (1556),
3. *Christe qui lux es & dies: Kryste, dniu naszej światłości* (przekład **Mikołaja Reja**), pieśń 4-głosowa, oznaczona monogramem V. S.; zachowana w Kancjonale puławskim.
4. *Pieśń o narodzeniu Pańskim: Pochwalmyż wszyscy społem*, pieśń 4-głosowa do słów **Jakuba z Ilży**, oznaczona monogramem V. S.; zachowana w Kancjonale puławskim.
5. *Psalm I: Błogosławiony człowiek*, pieśń 4-głosowa, przekład tekstu **Trzecieckiego**, oznaczona monogramem V. S.; wydana była trzykrotnie w Krakowie u Łazarza Andrysowicza i Mateusza Siebeneichera.
6. *Psalm XIV: I któż będzie przemieszkawał*, pieśń 4-głosowa, przekład tekstu **Trzecieckiego**; wydana została w Krakowie u Łazarza Andrysowicza.
7. *Psalm LXXXV: Nakłoń, Panie ku mnie ucho Twoje*, pieśń 4-głosowa, przekład tekstu **Mikołaja Reja**; wydana w Krakowie u Łazarza Andrysowicza oraz w innej zachowanej fragmentarycznie edycji, wchodzącej w skład Kancjonału zamojskiego.
8. *Psalm Dawidów CXVI: Alleluja, Chwalcie Pana*, pieśń 4-głosowa, przekład tekstu? (**nie Mikołaja Reja**!), oznaczona monogramem V. S.; wydana została dwukrotnie w Krakowie u Łazarza Andrysowicza i w 1558 u Mateusza Siebeneichera.
https://www.youtube.com/watch?v=Zr8bDzggD34&list=PLPh8_6WiUoxfz2YQ7srSxpWbcbfSHNMxoT&index=13

Modlitwa, gdy dzieci spać idą: Już się zmierzka:

The image shows a musical score for a four-part setting of the hymn 'Już się zmierzka'. The score is written for four voices: Cantus (Soprano), Altus (Alto), Tenor, and Bassus (Bass). The lyrics are in Polish and are repeated across two systems of music. The first system covers the first line of the hymn, and the second system covers the second line. The lyrics are: 'Już się zmierz-ka, nad-cho-dzi' and 'noc, po-pro-śmy Bo-ga o po-'. The music is written in a simple, homophonic style, typical of early modern Polish church music.

MONODIE:

- *Benedictio mensae: Quae nunc sumemus*, **jednogłosowa** oznaczona monogramem V. S.; ukazała się w drugiej edycji Kancjonału Seklucjana, wydanej w Królewcu w 1559 u Jana Daubmanna.

- *Gratiarum actio post mensam: Quod sumus utilibus*, **jednogłosowa**; ukazała się w drugiej edycji Kancjonału Seklucjana, wydanej w Królewcu w 1559 u Jana Daubmanna

DZIEŁA ZAGINIONE:

... msza 8-gł. (= inwentarz Jazwicza/Jasiuczycza z 1572).

... *oficja* 4- i 6-głos. (= msze?)

... *Eksklamacje* 5 gł.

Rezonans: Henryk Mikołaj Górecki, kilkakrotnie użył głosu tenorowego pieśni *Już się zmierzka* w formie cytatu: w *Chorale w formie kanonu*, w *Muzyce staropolskiej op. 24*, i wreszcie w (I) kwartecie smyczkowym *Już się zmierzcha* op. 62 (1988).

INNE PIEŚNI POLSKIE:

- **Cyprian Bazylik** (1535-1600), Wilno, 12 prostych 4-gł. pieśni reformacyjnych

<http://www.youtube.com/watch?v=4AfyDEbKquk>

Np.: *Z głębokości grzechów* (**Psalm 130**):

Cantus Z gle bo - ko - sci grze - chów mo -
 Altus Z gle bo - ko - sci grze - chów mo -
 Tenor Z gle bo - ko - sci grze - chów mo -
 Basses Z gle bo - ko - sci grze - chów mo -

5 10

-ich wo -lam k to -bis, mi -ty Pa -nis, wy

-ich wo -lam k to -bis, mi -ty Pa -nis, wy

-ich wo -lam k to -bis, mi -ty Pa -nis, wy

-ich wo -lam k to -bis, mi -ty Pa -nis, wy

[illegible]

29. Cyprian Bazylik: *Psalm CXXIX „Z głębokości grzechów moich”* z Kancjonału Zamoyskich. Kraków 1558-1561 M. Siebeneicher, opr. Zygmunt M. Szweykowski w WDMP 34.

- najbardziej znane dzieło: "*Flis, to jest Spuszczanie statków Wisłą i innymi rzekami do niej przypadającymi*" (1595): zapis flisackiej podróży poety Wisłą do Gdańska: reportaż uzupełniony o wstawki moralistyczne.

<http://www.youtube.com/watch?v=EHwG4QK1Wbc> - Gregorianum

https://www.youtube.com/watch?v=Aion_tq8-bY – Ps. 132

[illegible]

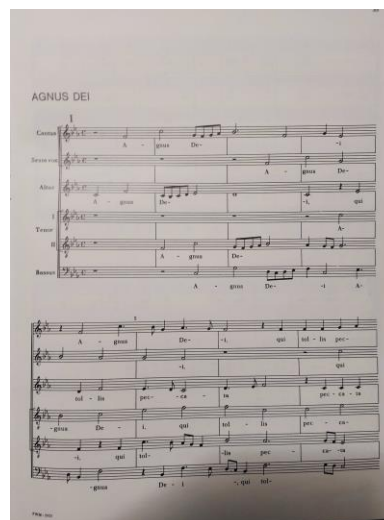
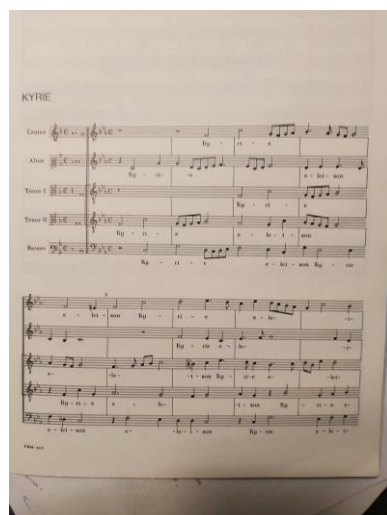
Marcin Leoplita

Kapela królewska:

(4) **Stefan Batory (1533/1576-1586)** – 10 lat rządów

- *Chrystus Pan zmartwychwstał*: odgrywa rolę wyjątkową, staje się rodzajem „motywu czołowego”, otwiera każdą z części cyklu, pojawia się także w wielu momentach w toku dzieła.

- użycie jako **fraza tematyczna przeimitowania** (Kyrie, Sanctus),
  - użycie jako **rytmizowany c.f.** w sopranie (Gloria, Credo),
  - użycie jako **długonutowy c.f.** (jedynie w Agnus Dei: tenor I, pieśń 2),
  - mistrzostwo w techniki wariacyjno-kontrapunktycznej: melodie użyte również symultanicznie: Leopolda łączy motywy zaczerpnięte z **dwóch** (Agnus Dei) czy nawet **trzech** pieśni (Gloria, Credo),
- (w "Agnus Dei I" tenor I śpiewa całą pieśń "Chrystus zmartwychwstał jest", sopran II "Chrystus Pan zmartwychwstał").

(1) *Chrystus Pan zmartwychwstał* : wyk. w największym stopniu,

STYL MSZY:

reprezentuje styl polifonii lat 1560–80:

- ... obsada **pięciogłosowa** (już nie czterogłos), wykorzystywana stale w toku dzieła (dawniej w *Pleni, Benedictus, Agnus Dei II* następowała zawsze **redukcja** obsady),
- rezygnacja z dialogów par głosów (wysokie–niskie),
- .. **przeciwstawianie** odcinków kontrastujących fakturalnie (ncl / floridus),
- melodyka **zwokalizowana**, o ujmującej śpiewności, bogata inwencja, nie melizmatyczna, w pełni naturalna i liryczna (Kyrie) lub żywo **deklamowana** (Gloria),
- ... Leopolda posługuje się swobodnie różnymi rodzajami **polifonii**: imitacyjną, swobodną, (niezależny rozwój samodzielnych głosów) oraz homorytmią.
- ... technika właściwa dla **mszy-parafrazy**: motywy wysnute z wszystkich czterech **pieśni** przepajają całą tkankę melodyczną dzieła,
- .. mistrzowski, gęsty **kontrapunkt** (augment., diminucja, inwersja), model: Gombert, Lasso, Richafort (nie: Palestrina),
- .. ale: brak kanonów i „sztuk” niderlandzkich,
- .. panuje metrum parzyste (z wyj. zakończenie Gloria),
- .. tonacja dorycka (**d** transponowana w górę do **g**), ale odchylenia modulacyjne,

Leopolda wnikliwie odczytuje tekst liturgiczny:

1) Wszystkie elementy dzieła podporządkowane tekstowi:

- ... staranność **deklamacji** (ale tylko w sopranie), ale niekiedy usterki (=Gombert, Francuzi),
- jedynie krótkie melizmaty, melodyka parlando (cecha francuska),
- ... oddanie og. **nastroju** tekstu liturg.;

... dbałość o **szczegóły** tekstu, pietyzm w jego opracowaniu: wniknięcie w sens słów, ale dość stereotypowe maniere ilustrac., (*descendit, coelum, altissimus, finis*),
... użycie w najwyższym głosie bardzo **długich** dźwięków, wyraźnie wyodrębniających się na tle drobnych wartości rytmicznych innych głosów (np. *Credo: et homo factus est, Pleni sunt coeli, Benedictus* (= wykorzystanie w augmentacji trzeciego fragmentu pierwszej pieśni).

2) pomysły z dziedziny malarstwa dźwiękowego:

... długa, spokojnie **opadająca** fraza na słowach *descendit de caelis*,
... energiczny krok oktawy w **górze** na słowie *Altissimus*.
... pomysły z zakresu **symboliki** teologiczno-muzycznej, oddające w dźwiękach jedność Ojca i Syna (Gloria): →
- identyczna fraza towarzyszy słowom: *Deus pater / Jesu Christe / Domine Deus*.
- druga fraza, dopełniająca tę pierwszą, wiąże się ze słowami: *Domine Fili unigenite i Agnus Dei Filius Patris*.

3) idiom dźwiękowy dostosowany do **emocjonalnej wymowy** fragmentów tekstu:

... tworzenie nastroju **smutku** i bólu w *Crucifixus* poprzez stałe użycie w melodii interwałów sekundy małej i tercji małej;
... *Et incarnatus est*: wprowadza **energiczną** rytmikę [„I przyjął ciało BMV].

WNIOSKI:

- silny wpływ polifonii Niderlandczyków i Francuzów;
- L. **nie** zetknął się jeszcze z muzyką Palestriny.

<https://www.youtube.com/watch?v=6JqLrKtIIwc> – Il canto: Kyrie

https://www.youtube.com/results?search_query=Marcin+Leopolita-Missa – Gloria

https://www.youtube.com/results?search_query=Marcin+Leopolita-Missa – Credo

<https://www.youtube.com/watch?v=h60f7X-9bpA> – Agnus

<https://www.youtube.com/watch?v=XoWdzoaordI> – live

- *Missa paschalis* musiała być śpiewana przez co najmniej kilkadziesiąt lat, skoro w XVII wieku **dodano jej głos pro organo** i w ten sposób przystosowano do praktyki barokowej.

- Być może pod wpływem **Leopoldy** tematem pieśni *Chrystus Pan zmartwychwstał* posłużyli się także w swoich mszach: Bartłomiej **Pękiel** i Grzegorz Gerwazy **Gorczycki**.

Pękiel: <https://www.youtube.com/watch?v=m64BjiuftmU>

Gorczycki: <https://www.youtube.com/watch?v=LXyN2Uqf9aE>

.....

MOTETY: pięć 5-gł.,

- znane tylko z opracowań na **organy** (= **intawolacja**, bez tekstu),
- **ale**: intawolacje organ. zmieniają kształt **wokalnie** koncypow. dzieła.

a) **Cibavit eos** + **Mihi autem**: „M.L.”

→ „Tabulatura Polińskiego” (Zamkowa, Mała Tab. Warszawska, **ok. 1590**, zag. 1944).

Próba **rewokalizacji** (M.Perz):

b) *Spiritus domini* (tabulatura WTM „Łowicka” z 1580, zag. 1944);

c) *Veni in hortum meum*: odnaleziony w 1968 (Olkusz): 2 głosy Quintus + Bassus (model – Orlando di Lasso).

d) *Resurgente Christo Domino* (“Martinus Leopopolitanus”), zag. tabul. z Bibliot. Miejskiej we Wrocławiu z 1573.

OG. STYL MOTETÓW:

- nie stanowią materiału jednolitego: różnice w charakterze, formie, stylu.
- powstawały w różnych okresach:

wczesny *Spiritus domini*,

późny *Resurgente Christo Domino* (stylistycznie bliski *Missa Paschalis*):

największa dojrzałość techniczna; konsekwentnie zastosowana technika przeimitowana.

- **trzy pozostałe motety** - to części zaginionego cyklu *proprium* przezn. na cały rok liturg. (wg Starowolskiego istniał taki cykl).

- dobre wycucie formy, pełne przeimitowanie, zaawans. kontrapunkt, biegłość techniczna.
- wpływ polifonii post-Josquinowskiej (Gombert - Clemens non Papa - Willaert):
- w źródłach pol. mylono Leopolitę z **Clemensem non Papa**, ale: bardziej wzory Willaerta (włoska redakcja niderl.).

.....

INNI TWÓRCY XVI w.:

Krzysztof Klabon: *Officium Sancta Maria* (zach. tylko 1 gł. Berlin); + intawolacja *Kyrie paschale* (5-gł.) w tab. WTM („Tabulaturze łowickiej”).

➔ Klabon, zw. *Clabon Regiomontanus*, ur. ok. 1550, **Królewiec**, zm. 1616,

- 1565-1576 w kapeli król. (w Krakowie), później lutnista i śpiewak Zygmunta II Augusta,
- 1576-1596: kapelmistrz kapeli **Stefana Batorego**, później **Zygmunta III Wazy**;
- w Krakowie-Warszawie 20 lat! (świadczy o jego wyjątkowych umiejętnościach muz-org.).
- ustąpił na rzecz Włochów: **Luca Marenzio** (1596-98), **Cesare Gabussi** (1601-02),
- dwukrotnie wyjeżdżał z Zygmuntem III Wazą do Szwecji (1594, 1598),
- w 1598 śpiewał z towarzyszeniem lutni na **weselu** Zygmunta III Wazy.

TWÓRCZOŚĆ:

- *Officium Sancta Maria* (zach. tylko 1 gł.),

- ➔ **Bitwa pod Byczyną** – bitwa stoczona w 1588 (po śmierci Stefana Batorego) pomiędzy wojskami arcyksięcia austriackiego **Maksymiliana III Habsburga** (pretendenta do tronu polskiego), a polską armią dowodzoną przez Jana Zamoyskiego, stronnika Zygmunta III Wazy (elekcja w 1587). Sukces armii polskiej - krwawa bitwa zamieniła się w rzeź uciekających żołnierzy niem.

- I. Słuchajcie mię, wszystkie kraje
- II. Szerokie sarmackie włości
- III. Sławne potomstwo Lechowe
- IV. Tryumfuj, wierny poddany
- V. Głośnym zwycięstwem głośna, Kalliope moja
- VI. Jeśli greccy Hektorowie

<https://www.youtube.com/watch?v=D7OCnz0gWT8> -- nr 6

[illegible]